

Zpráva o činnosti národního zpravodaje pro boj proti finanční kriminalitě a praní peněz, pro vyhledávání, zajišťování a odčerpávání výnosů z trestné činnosti a pro ochranu finančních zájmů EU za rok 2022

JUDr. Zdeněk Kasal

V Brně dne 7. března 2023
1 SPR 101/2023

V oblasti boje proti finanční kriminalitě Nejvyšší státní zastupitelství opakovaně deklarovalo za jednu ze svých hlavních priorit podporu zvýšeného prosazování a ukládání peněžitých trestů jako základní majetkové trestní sankce. S problematikou majetkového postihu pachatelů trestné činnosti pak úzce souvisí rovněž majetkový postih v rámci odklonů, kterých je v trestním řízení ve stále vyšší míře využíváno. Majetkovým postihem pachatelů trestné činnosti nepochybně dochází k naplňování jedné z hlavních zásad moderní trestní politiky, že trestná činnost se nesmí vyplácet.

V souvislosti s **problematikou peněžitých trestů** ze statistických údajů vyplývá, že v roce 2022 bylo uloženo celkem **26,30 %** peněžitých trestů (13.262 peněžitých trestů v poměru k 50.430 odsouzených fyzických a právnických osob) a jedná se o **nárůst o 1,84 %** oproti roku 2021. Současně jde o několikanásobný nárůst oproti roku 2015 (ve kterém bylo uloženo 5,9 % peněžitých trestů), v jehož průběhu národní zpravodaj na celostátní poradě vedoucích státních zástupců poprvé upozornil na zcela nedostatečné výsledky v této oblasti.

V roce 2022 poprvé nastala situace, že ve 40 okresech byla dosažena hranice 30 % uložených peněžitých trestů (k počtu odsouzených osob). Za mimořádné lze v tomto smyslu považovat výsledky dosažené zejména v okresech Domažlice (54,84 %), Žďár nad Sázavou (51,16 %), Český Krumlov (51,12 %), Praha-východ (50,08 %), Příbram (49,31 %).

Za pozitivní lze považovat také zjištění, že k vysokému nárůstu počtu uložených peněžitých trestů došlo v okresech, které v minulosti dosahovaly výrazně podprůměrných výsledků (např. Plzeň-Město, Plzeň-Jih, Ostrava). V této souvislosti je namístě zejména ocenit postup Krajského státního zastupitelství v Plzni a Krajského státního zastupitelství v Ústí nad Labem, které na základě podnětu nejvyššího státního zástupce v průběhu roku 2022 provedly dohledové prověrky zaměřené na problematiku prosazování ukládání peněžitých trestů na dotčených okresních státních zastupitelství.

Problematiku majetkového postihu při odklonech v trestním řízení začalo Nejvyšší státní zastupitelství (v osobě národního zpravodaje) sledovat v průběhu roku 2020. Ze statistických údajů vyplývá, že v roce 2022 bylo státními zástupci v přípravném řízení tzv. odkloněno celkem 4.564 osob (podmíněné zastavení trestního stíhání, podmíněné odložení podání návrhu na potrestání, narovnání) a 1.609 takto odkloněných osob složilo finanční částku na pomoc obětem trestné činnosti, což v procentuálním poměru činí **35,3 %**. V porovnání s rokem 2021, kdy tento ukazatel činil 17,2 % (celkem 4.189 odklonů, z čehož bylo 719 odklonů s majetkovým postihem), se jedná o **nárůst o 18,1 %** (v roce 2020 se odhadem jednalo o nízké jednotky procent). Za zajímavé je možno považovat zjištění, že majetkový postih v rámci zkráceného přípravného řízení (40,8 %) převyšuje počet případů s majetkovým postihem v rámci „klasického“ přípravného řízení (31,4 b%).

Z hlediska celokrajských výsledků je namístě vyzdvihnout výsledky dosažené u Krajského státního zastupitelství v Plzni (53,5 %; nejvyšší meziroční nárůst) a Krajského státního zastupitelství v Praze (51,0 %), v rámci jejichž územního obvodu je majetkový postih aplikován u nadpoloviční většiny odkloněných osob. Naopak zcela minimálně se změna aplikační praxe promítla do výsledků u Krajského státního zastupitelství v Českých Budějovicích (12,8 %), které přistupuje k majetkovému postihu v rámci odklonů v naprosto zanedbatelné míře.

Ze statistických údajů dále vyplývá, že u většího množství okresních státních zastupitelství počet odklonů s majetkovým postihem překračuje hranici 60 %. Jednalo se zejména o územní obvody Okresních státních zastupitelství Nymburk (90,7 %), Příbram (80,3 %), Benešov (75 %), Šumperk (73,5 %), Blansko (73,3 %), Jeseník (71,4 %), Kolín (69,4 %), Cheb (65,5 %), Rokycany (64 %), Karlovy Vary (62,8 %). Uherské Hradiště (61,5 %).

Současně je však zřejmé, že na mnoha okresních státních zastupitelství byly i v roce 2022 odklony s majetkovým postihem realizovány ve zcela minimální míře nebo vůbec. Jednalo se např. územní obvody Okresních státních zastupitelství Písek (5,3 %), Trutnov (3,3 %), Ústí nad Labem (3 %), Hradec Králové (2,7 %), Kladno (2 %), České Budějovice (1,9 %), Česká Lípa (1,8 %), Český Krumlov (0 %), Jablonec nad Nisou (0 %), Strakonice (0 %), Vsetín (0 %).

Tyto poznatky ve svém důsledku nasvědčují nejednotné a roztříštěné aplikační praxi v rámci soustavy státního zastupitelství, což je nutno považovat za nežádoucí a nepřijatelný stav.

Nejvyšší státní zastupitelství bude problematiku realizace majetkového postihu pachatelů trestné činnosti v podobě ukládání peněžitých trestů a v rámci odklonů v trestním řízení nadále pečlivě sledovat a průběžně vyhodnocovat.

Soustava státního zastupitelství byla počátkem roku 2023 (stejně jako v roce 2022) nejvyšším státním zástupcem seznámena s dosaženými výsledky v oblasti ukládání peněžitých trestů a realizace majetkového postihu v rámci odklonů v trestním řízení včetně jejich souhrnného vyhodnocení a přijatých metodických opatření ke sjednocení aplikační praxe.

V souvislosti s majetkovým postihem pachatelů trestné činnosti z dostupných údajů vyplývá, že za rok 2022 bylo na speciální účet Ministerstva spravedlnosti připsáno celkem 478.010.889,- Kč z majetkových trestních sankcí v režimu zákona č. 59/2017 Sb., o použití peněžních prostředků z majetkových trestních sankcí uložených v trestním řízení a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Oproti předchozímu období se jedná o výrazný nárůst, neboť v roce 2021 se jednalo o částku ve výši 356.312.410,- Kč, v roce 2020 se jednalo o částku ve výši 289.789.775,- Kč, v roce 2019 o částku ve výši 268.833.235,- Kč a v roce 2018 o částku ve výši 64.980.21 Kč. Z těchto peněžních prostředků jsou uspokojovány majetkové nároky poškozených a obětí trestné činnosti, příp. přebytek se zasílá do státního rozpočtu (částka ve výši 18.759.670,- Kč byla v roce 2022 vyplacena poškozeným žadatelům a částka ve výši 6.355.404,- Kč byla poukázána Probační a mediační službě). Za rok 2022 byla z tohoto speciálního účtu přímo do státního rozpočtu odvedena částka ve výši 452.895.815,- Kč (v roce 2021 byla z majetkových trestních sankcí do státního rozpočtu odvedena částka ve výši 343.259.637,- Kč).

Finanční prostředky složené na účty státních zastupitelství v rámci odklonů realizovaných v průběhu přípravného řízení dosáhly v roce 2022 celkové částky ve výši 35.622.122,- Kč (v roce 2021 se jednalo o částku ve výši 15.583.210,- Kč). Tyto finanční prostředky jsou poukazovány Ministerstvu spravedlnosti, které s nimi dále nakládá ve prospěch státu a obětí trestné činnosti (mimo režim zákona č. 59/2017 Sb.). Soudy pak vykázaly v roce 2022 celkovou částku složenou na pomoc obětem trestné činnosti ve výši 20.260.361,- Kč (v roce 2021 se jednalo o částku 3.916.956,- Kč).

Není od věci rovněž zmínit, že v rámci trestní věci evidované u Vrchního státního zastupitelství v Olomouci došlo v průběhu roku 2022 k pravomocnému propadnutí peněžité záruky ve prospěch státu ve výši 150 mil. Kč. Rovněž s těmito finančními prostředky je dále nakládáno ve prospěch státu mimo režim zákona č. 59/2017 Sb.

V průběhu roku 2022 tedy byly v rámci trestního řízení získány finanční prostředky z majetkových trestních sankcí, majetkového postihu v rámci odklonů příp. dalších procesních rozhodnutí v rámci trestního řízení v celkové výši 683.893.372,- Kč.

V oblasti vyhledávání, zajišťování a odčerpávání výnosů z trestné činnosti bylo v roce 2022 pokračováno ve spolupráci s metodickým pracovištěm Národní centrály proti organizovanému zločinu včetně konání společných vzdělávacích akcí za účasti specializovaných státních zástupců, policejních specialistů a metodiků a zástupců dalších orgánů a institucí.

Pro úspěšnou realizaci majetkových trestních sankcí a uspokojení oprávněných majetkových nároků poškozených subjektů je často nezbytné zajištění budoucího výkonu majetkové sankce či nároku poškozeného již v průběhu přípravného řízení. Celkově byly v roce 2022 státními zástupci a policejními orgány v trestním řízení zajištěny majetkové hodnoty ve výši 5,3 mld. Kč, což odpovídá výsledkům dosaženým v předchozích letech. Odhalit často sofistikovaně ukryté nelegální zisky a výnosy z trestné činnosti pomáhá finanční šetření, které doprovází samotné trestní řízení. Takto zajištěné majetkové hodnoty se v průběhu trestního řízení vrací poškozeným subjektům, event. slouží k výkonu soudem uložených majetkových sankcí (v případech odpadnutí důvodu zajištění se zajištění ruší).

V oblasti ochrany finančních zájmů Evropské unie, v níž je činný zejména zástupce národního zpravodaje, došlo v průběhu roku 2022 k několika podstatným změnám. Po zahájení činnosti Úřadu evropského veřejného žalobce (dále jen „EPPO“) došlo k přenesení podstatné části agendy trestních řízení, týkajících se finančních zájmů Evropské unie, na tento evropský orgán. S přihlédnutím k této skutečnosti byla v rámci komunikace s EPPO a uskutečněné koordinační schůzky nastavena vzájemná spolupráce a plnění informačních povinností mezi národní soustavou státního zastupitelství a EPPO. V rámci tohoto systému je zajištěno informování Nejvyššího státního zastupitelství (dále jen „NSZ“) o zahájení řízení ze strany EPPO v konkrétní věci, stejně jako o jeho ukončení (s výjimkami věcí, ve kterých by předávání informací mohlo ohrozit prověřování podezření ze spáchání trestné činnosti). Rovněž byl dohodnut mechanismus podávání žádostí ze strany EPPO vůči NSZ a udělování požadovaných souhlasů ze strany NSZ s převzetím již probíhajících trestních řízení orgány národní soustavy státního zastupitelství. Tyto souhlasy jsou po přezkoumání věci udělovány státním zástupcem odboru závažné hospodářské a finanční kriminality NSZ s tím, že následně po udělení souhlasu je věc příslušným evropským pověřeným žalobcem společně se spisovým materiálem předána přímo národnímu orgánu státnímu zastupitelství, jehož věcná a místní příslušnost vyplývá z obecných kritérií trestního řádu. Tento centrální model udělování souhlasů zajišťuje jednotný přístup při posuzování žádostí EPPO v rámci celé soustavy státního zastupitelství. V roce 2022 byl tento souhlas ze strany NSZ udělen v osmi trestních věcech.

Ve specifických případech trestné činnosti s dotčením evropských i vnitrostátních veřejných rozpočtů byly v souladu s příslušnými ustanoveními Nařízení (EU) 2017/1939 ze dne 12. října 2017, kterým se provádí posílená spolupráce za účelem zřízení Úřadu evropského veřejného žalobce, provedeny konzultace mezi NSZ a EPPO. Konzultace byly vedeny k otázkám meritorního skončení prověřování formou odložení věci, nebo aplikace některého z alternativních způsobů ukončení prověřování (§ 159a odst. 3 trestního řádu).

Ze strany odboru závažné hospodářské a finanční kriminality NSZ nadále probíhá průběžné sledování trestních věcí, dotýkajících se finančních zájmů Evropské unie, které zůstávají v působnosti národních orgánů státního zastupitelství. S cílem metodického využití je toto sledování průběhu trestního řízení zaměřeno především na oblast zapojení úředních osob do páchání trestné činnosti, trestní odpovědnost právnických osob a souvislost trestné činnosti se sférou veřejného zadávání a nezákonného ovlivňování veřejných zakázek spolufinancovaných z domácích i evropských zdrojů. V této souvislosti probíhá i úzká součinnost s odborem mimořádných opravných prostředků NSZ, i s eventuální konzultací s EPPO, směřující především k judikatornímu vyjasnění některých hmotněprávních otázek trestné činnosti dotýkající se především oblastí využití veřejných prostředků při financování veřejných zakázek. Aktuálně jde zejména o snahu o vyjasnění otázek aplikace a vzájemných vztahů trestných činů zjednání výhody při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě podle § 256 trestního zákoníku a poškození finančních zájmů Evropské unie podle § 260 trestního zákoníku a v související oblasti korupce pak otázka vzájemného vztahu trestných činů zjednání výhody při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě podle § 256 trestního zákoníku a přijetí úplatku podle § 331 trestního zákoníku.

V průběhu roku 2022 došlo rovněž k realizaci organizačních změn v rámci fungování sítě AFCOS pro výměnu informací poskytovaných národními orgány Evropskému úřadu pro boj proti podvodům (OLAF). NSZ jak orgán veřejné žaloby nadále zůstává součástí této komunikační sítě, nicméně úlohu centrálního bodu pro výměnu informací z trestního řízení již nadále vykonává Policie ČR, NCOZ SKPV, odbor mezinárodní spolupráce a metodiky. Vhodnost této organizační změny byla odůvodněna především tím faktem, že tento policejní orgán i po zahájení činnosti EPPO disponuje kompletním přehledem o trestních řízeních týkajících se agendy ochrany finančních zájmů EU, bez ohledu na to, zda jsou tyto věci dozorovány ze strany EPPO nebo ze strany orgánů národní soustavy státního zastupitelství. Organizační změny týkající se sítě AFCOS se dotkly i Ministerstva financí ČR jako centrálního bodu této sítě. Samostatný odbor 69 - Analýza a hlášení nesrovnalostí, zajišťující agendu komunikace s OLAF, byl zrušen a jeho působnost přešla pod stávající odbor Centrální harmonizační jednotka.

Zástupce národního zpravodaje se v oblasti ochrany finančních zájmů EU v roce 2022 (stejně jako v předchozích letech) věnoval přednáškové a lektorské činnosti na národní i mezinárodní úrovni.

V souvislosti s aktivitami Evropské unie, reagujícími na vznik a vývoj vojenské agrese Ruské federace vůči Ukrajině, byla činnost odboru závažné hospodářské a finanční kriminality NSZ zaměřena i na související trestněprávní rovinu této problematiky. V návaznosti na věcnou příslušnost vrchních státních zastupitelství k výkonu dozoru nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení podle § 15 odst. 1 písm. h) vyhlášky č. 23/1994 Sb., o jednacím řádu státního zastupitelství, zřízení poboček některých státních zastupitelství a podrobnostech

o úkonech prováděných právními čekateli, ve znění pozdějších předpisů, odbor závažné hospodářské a finanční kriminality NSZ v rámci své organizační působnosti sleduje průběh trestních řízení vedených pro podezření z trestné činnosti související s **porušováním mezinárodních (resp. evropských) sankcí.**

Do současné doby bylo zahájeno osm trestních řízení souvisejících s porušováním sankcí Evropské unie přijatých v návaznosti na vojenskou agresi Ruské federace vůči Ukrajině (z toho 2 trestní věci se týkají majetkových dispozic osob na sankčním seznamu, 6 trestních věcí souvisí s obchodováním se zbožím podléhajícím sankčnímu režimu). Pokud se týká meritorního způsobu vyřízení, 2 trestní věci byly ukončeny odložením, 1 odevzdáním FAÚ k projednání možného přestupku, v 5 věcech prověřování nadále probíhá. V dalších 3 věcech byla přijata oznámení o podezření z trestné činnosti (1 uloženo bez dalších opatření, v dalších 2 probíhá prvotní šetření k prověření oznamovaných skutečností). Forma vzájemné součinnosti orgánů veřejné moci a způsob výměny informací, včetně otázek oznámení podezření z trestné činnosti, byly i předmětem koordinační schůzky orgánů státního zastupitelství (NSZ, VSZ), Policie ČR, Celní správy, FAÚ a ČNB uskutečněné v dubnu 2022.

Zástupce národního zpravodaje je členem pracovní skupiny Evropské komise pro zajišťování a konfiskaci majetku v sankčním režimu, resp. její složky pro trestní řízení a konfiskace. Účastní se pravidelných on-line jednání této pracovní skupiny. V rámci její činnosti byly v součinnosti s mezinárodním odborem NSZ poskytovány informace ukrajinským orgánům využitelné pro případnou budoucí součinnost justičních orgánů v trestních věcech.